

УДК 349.2:351.83+351

DOI <https://doi.org/10.32782/chasopyskiivp/2023-4-4>

Назаров Олег Анатолійович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та психології
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0002-3427-1162

Деркач Вікторія Валеріївна,
магістр права, аспірантка кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Академії праці, соціальних відносин і туризму
ORCID ID: 0000-0002-8312-9250

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ МЕДІАЦІЇ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

У науковій статті досліджено поняття принципів Конституції та конституційних принципів, зроблено власні узагальнення та авторське трактування розуміння цих явищ крізь призму опосередкування. Запропоноване авторське розуміння понять конституційних принципів та принципів Конституції України. Виходячи з розуміння змісту цих явищ, при проведенні дослідження автор акцентував увагу на конституційних засадах медіації. Розкривається їх зміст і суть.

У цьому дослідженні підкреслюється, що принципи Конституції можна класифікувати на універсальні, загальні, основні, засадничі та спеціальні. Визначено їх правову природу та конкретне застосування в конкретній діяльності держави та її органів.

Проаналізовано науковий доробок юристів у сфері медіації, зокрема щодо тлумачення конституційних засад медіації в Законі України «Про медіацію». Крім того, ми провели власний аналіз конституційних норм, які є основою медіації в різних галузях права. У процесі дослідження доведено, що принципи Конституції України – це основні принципи, вихідні ідеї, а також основні норми, які мають найвищу юридичну силу.

Опрацьована теоретико-правова джерела дала змогу сформулювати власне визначення конституційних засад медіації як системи ідей, норм та основних принципів, визначених Конституцією України та глибоко відображених у Законі України «Про медіацію» та інших галузеві норми. Конституційні принципи медіації, на думку автора, відображають основи Конституції України.

Доведено, що зміст явища медіації не є новим для українського суспільства, адже споконвіку авторитетні члени людської спільноти здійснювали примирення у виникаючих суперечках. З аналізу сучасного законодавства України та практики його застосування було зроблено висновок, що медіація має низку важливих переваг перед судовим провадженням. Все частіше учасники конфліктних ситуацій обирають медіацію у трудових, цивільних, сімейних та інших спорах.

Підсумовуючи проведену роботу, автор зазначає, що результат процедури медіації значною мірою залежить від особистих і професійних якостей медіатора, рівня готовності учасників медіації до її проведення та ступеня конфліктності ситуації, яка потребує вирішення. бути вирішеним.

Ключові слова: принципи, засади, медіація, конституційні принципи, принципи Конституції, законодавство, Конституція України, медіатор.

Nazarov Oleh, Derkach Victoria. Constitutional principles of mediation in the legislation of Ukraine

The scientific article examines the concept of the principles of the Constitution and constitutional principles, makes its own generalizations and the author's interpretation of the understanding of these phenomena through the prism of mediation. The proposed author's understanding of the concepts of constitutional principles and principles of the Constitution of Ukraine. Based on an understanding of the content of these phenomena, when conducting the study, the author focused on the constitutional principles of mediation. Their content and essence are revealed.

This study emphasizes that the principles of the Constitution can be classified into universal, general, basic, fundamental, and special. Their legal nature and specific application in the specific activities of the state and its bodies are determined.

The scientific achievements of lawyers in the field of mediation are analyzed, in particular, on the interpretation of the constitutional principles of mediation in the Law of Ukraine "On Mediation". In addition, we conducted our own analysis of constitutional norms that are the basis for mediation in various branches of law. In the process of research, it was proven that the principles of the Constitution of Ukraine are the basic principles, initial ideas, as well as basic norms that have the highest legal force.

Well-developed theoretical and legal sources made it possible to formulate our own definition of the constitutional principles of mediation as a system of ideas, norms and basic principles defined in the Constitution of Ukraine and reflected in depth in the Law of Ukraine "On Mediation" and other industry regulations. The constitutional principles of mediation, according to the author, reflect the foundations of the Constitution of Ukraine.

It has been proven that the content of the phenomenon of mediation is not new for Ukrainian society, because since ancient times, authoritative members of the human community have carried out reconciliation in emerging disputes. From an analysis of modern Ukrainian legislation and the practice of its application, it was concluded that mediation has a number of important advantages over litigation. Increasingly, participants in conflict situations choose mediation in labor, civil, family and other disputes.

Summarizing the work done, the author points out that the result of the mediation procedure largely depends on the personal and professional qualities of the mediator, the level of readiness of the mediation participants to carry it out and the degree of the conflict situation that needs to be resolved.

Key words: *principles, fundamentals, mediation, constitutional principles, principles of the Constitution, legislation, Constitution of Ukraine, mediator.*

Вступ. Відповідно до статті 2 Закону України «Про медіацію» зазначається, що законодавство про медіацію ґрунтується на Конституції України і складається з цього Закону та інших нормативно-правових актів. Однак Конституція України не містить положень щодо медіації та не включена в систему правосуддя України. На нашу думку конституційні принципи – це форма матеріалізації конституційних цінностей, які стосуються організації та діяльності державної влади, формування правопорядку, визначення характеру відносин між громадянами та між державою і громадянами.

Для визначення основних конституційних засад та принципів медіації необхідно розглянути сутність Конституції України, адже Конституція (лат. *constitutio* – установлення, устрій, порядок) – основний державний документ (закон), який визначає державний устрій, порядок і принципи функціонування представницьких, виконавчих та судових органів влади, виборчу систему, права й обов'язки держави, суспільства та громадян [1, с. 307].

Конституція є основним законом України, який визначає засади та принципи регулювання суспільних відносин, суб'єктами яких виступають держава в особі її органів, суспільство і людина. Норми Конституції України мають найвищу юридичну силу та пряму дію, виступають орієнтиром і стандартом правотворчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності. Важливість дотримання норм та принципів Основного Закону породжує стабільність усієї правової системи. Сутність конституційних засад та принципів відображається в Законі України «Про медіацію».

Метою наукової статті є дослідження визначення конституційних принципів саме медіації в Конституції України та законодавстві України з урахуванням положень частини 2 статті 3 Закону України «Про медіацію», що медіація може бути

проведена до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або під час досудового розслідування, судового, третейського, арбітражного провадження, або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу. Такий підхід може робити медіацію частиною судового процесу, у разі звернення людини до медіатора, адже встановлення факту немедіабельного спору є підставою для подальшого розгляду справи у суді або застосування заходів впливу при добровільній відмові у виконанні рішення суду з боку сторони медіації.

Методи дослідження. Під час підготовки наукової статті застосовувався діалектичний підхід, а також філософсько-правовий, порівняльний, системний, функціональний методи, метод узагальнення, аналізу, синтезу, абстрагування та інші загальнонаукові й спеціально-правові методи дослідження.

Результати. Окремі аспекти засад та принципів Конституції і конституційного права досліджували, зокрема, А. П. Заєць, І. П. Ільїнський, А. І. Лепешкін, М. І. Козюбра, А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, Л. Т. Кривенко, С. Л. Лисенков, В. Т. Маляренко, Н. М. Онищенко, В. Ф. Погорілко, П. М. Рабінович, Ю. М. Тодика, В. М. Шаповал, Б. В. Щетинін.

Останніми роками було проведено ряд комплексних досліджень медіації у правовій сфері. Зокрема, у своїх працях медіацію розглядали такі вчені, як: О. В. Адамантис (у своїх дослідженнях проаналізувала переваги та недоліки медіації) [2]; Г. Єрмоєнко (у своїх наукових здобутках комплексно розглянув перспективи розвитку медіації в Україні) [3]; А. Коренюк (дослідила особливості застосування медіації в системі ювенальної юстиції) [4, с. 119–124]; Т. Подковенко (яка провела дослідження медіації, як явища, яке має вплив на правову культуру суспільства) [5, с. 11–16]. Окремих проблем медіації торкнулися

у своїх працях Ю. В. Баулін, В. С. Гопанчук, І. А. Войтюк, В. Т. Маляренко, Н. В. Нестор, М. І. Хавронюк, Д. П. Яніцька. Однак комплексних досліджень конституційних засад та принципів медіації в законодавстві України не проводилося.

У теорії конституційного права весь час точаться дискусії щодо визначення конституційних принципів, і до сьогодні немає єдиного підходу до їх розуміння. У правових теоретичних дослідженнях часто ототожнюють принципи та засади юридичних норм, адже принцип – це завжди вихідне начало, завжди ідея, а крім неї, і норми, і соціальні відносини, оскільки вони набувають нормативного і правозастосовного змісту. Принципи поширюються на багато сфер життєдіяльності людини. Вони реально перетворюються у дійсність, мають певне ідеологічне і виховне значення [6, с. 5–10].

А. Колодій стверджує, що будь-які принципи, у тому числі й принципи права – це продукт людської діяльності, результатом якої вони є й інтереси якої вони задовольняють. Принципи є соціальними явищами, як за джерелом виникнення, так і за змістом: їх виникнення зумовлюється потребами суспільного розвитку і в них відображаються закономірності суспільного життя [7, с. 42–46].

Основоположним у побудові будь-якого правового механізму розв'язання правових конфліктів, чи державного (у формі здійснення правосуддя), чи альтернативних способів, до якого, зокрема, належить і медіація, є система принципів [8, с. 62]

Конституційні принципи є першоосновою, що знаходять своє відображення в різних сферах регулювання суспільних відносин. Принципи можна розглянути як узагальнену основу, яка здатна поширитися на нескінченну кількість застосувань.

До основних принципів Конституції України О. Г. Кушніренко і Ю. М. Тодика відносять: народовладдя; державний суверенітет; пріоритет прав і свобод людини і громадянина; унітаризм; поділ влади; соціальну, демократичну, правову державу; верховенство права; політичний і економічний плюралізм; законність; свободу особи та її розвиток; рівноправність усіх громадян, незалежно від національності та інші чинники; оптимальне поєднання форм прямої та представницької демократії. На їхню думку, принципи Конституції України є визначальними засадами, головними ідеями, що закріплюють закономірності розвитку економічної, політичної та

соціальної систем суспільства, правовий статус людини і громадянина, які повинні братися до уваги при створенні поточного галузевого законодавства. Конституційні принципи визначають сутність Конституції, її зміст, а також основи всіх галузей національного права. Принципи мають нормативний характер, вони є обов'язковими для дотримання [9, с. 20].

У літературі поряд із терміном «принципи конституції» вживається словосполучення «конституційні принципи». Під конституційними принципами розуміють закріплені в конституції основні засади, вихідні ідеї права, що визначають його сутність і основний зміст [10, с. 86–92]. А під конституційними принципами, на наш погляд, потрібно розуміти ті основні засади кожного окремого нормативно-правового акту, які не суперечать Конституційним принципам, однак мають свої специфічні особливості, є більш вузьким поняттям.

Принципи Конституції можна класифікувати на загальнолюдські, загальні, основні, фундаментальні, спеціальні. У загальних принципах втілюються основні, визначальні ідеї, засади, її призначення і соціальна роль. Це принципи народного та державного суверенітету, здійснення державної влади, невідчужуваності та непорушності прав і свобод людини і громадянина тощо. Спеціальні принципи мають обмежену сферу дії, поширюючись на конкретні конституційно-правові відносини. Вони мають чітко окреслену юридичну природу і знаходять конкретне застосування в безпосередній діяльності держави та її органів.

Принципи медіації реалізуються взаємопов'язано, а їх дотримання уможливило досягнення кінцевої мети медіації – справедливого вирішення спору мирним шляхом та формування передумов для подальших взаємовідносин сторін.

Для того щоб з'ясувати сутність та значення засад медіації, співвідношення її принципів, слід розглянути їх класифікацію за різними ознаками.

Класифікація принципів медіації Ю. Притики заснована на розумінні медіації як правового механізму, тому за основу взято загальновизнану класифікацію принципів права з урахуванням особливостей медіації, що дало можливість виділити:

а) загально-правові принципи медіації (демократизм, гуманізм, соціальну справедливість, законність, взаємодеспондентність прав та обов'язків, поєднання примусу та переконання, невід'ємність природних прав людини, вищу цінність людського життя, пріоритетність норм

міжнародного права, вищу силу Конституції, верховенство права тощо);

б) міжгалузеві принципи медіації (диспозитивність, процесуальна рівність перед законом, безпосередність дослідження доказів, поєднання гласності й конфіденційності, принцип об'єктивної істини, охорони честі й гідності особистості, недоторканності особистості, презумпції невинуватості, незалежності суддів (у випадку судової медіації), допустимості й належності доказів, всебічності повноти й об'єктивності дослідження всіх матеріалів, дотримання вимог мовного режиму провадження, оцінки доказів за внутрішнім переконанням, дотримання процесуальної форми);

в) конкретно-правові принципи медіації (добровільність, рівність сторін, нейтральність медіатора, конфіденційність)

Окрім того, учений вважає, що традиційно принципи права поділяють на: загальноправові, міжгалузеві та галузеві. Вочевидь, така класифікаційна закономірність притаманна і для медіації. Можемо умовно виділити таким чином: а) загальноправові принципи медіації; б) міжгалузеві принципи медіації; в) конкретноправові принципи медіації [11].

У статті 4 Закону України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року конкретно визначено принципи медіації, зокрема вказано, що медіація проводиться за взаємною згодою сторін із урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації. Також зазначено, що принципи медіації поширюються і на стадію підготовки до її проведення.

Окрім того, у статті 5 Закону закріплено зміст принципу добровільності. Зокрема те, що участь у медіації є добровільним волевиявленням учасників медіації. Ніхто не може бути примушений до врегулювання конфлікту (спору) шляхом проведення медіації. Сторони медіації та медіатор можуть у будь-який момент відмовитися від участі в медіації. Участь сторони в медіації не може вважатися визнанням такою стороною вини, позовних вимог або відмовою від позовних вимог.

У статті 6 розкрито зміст принципу конфіденційності. Так зазначено, що медіатор та інші учасники медіації, а також суб'єкт, що забезпечує проведення медіації, не мають права розголошувати конфіденційну інформацію, якщо інше не встановлено законом або якщо всі сторони медіації не домовилися в письмовій формі про

інше. При цьому конфіденційною інформацією вважається вся інформація, яка стала відома під час підготовки до медіації та проведення медіації, зокрема про пропозицію та готовність сторін конфлікту (спору) до участі в медіації, факти та обставини, висловлені судження та пропозиції сторін медіації щодо врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації. За розголошення конфіденційної інформації, без дозволу суб'єкта медіації, яка стала відомою медіатору, законом передбачено юридичну відповідальність.

У випадках пред'явлення стороною медіації вимог до медіатора щодо невиконання чи неналежного виконання ним умов договору про проведення медіації медіатор звільняється від обов'язку збереження конфіденційної інформації в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів.

У такому разі суд, інші органи чи посадові особи, які розглядають вимоги сторони медіації до медіатора або яким стало відомо про пред'явлення таких вимог, зобов'язані вжити заходів для унеможливлення доступу сторонніх осіб до конфіденційної інформації та її розголошення.

Як свідчить практика, усе частіше відбувається застосування процедури примирення в конфліктних ситуаціях, що виникають у різних сферах суспільних відносин, що і є розумінням того, що медіація набуває популярності в сучасному суспільстві, а її процедура потребує постійного дослідження та удосконалення.

Процес удосконалення медіації не можливий без чіткого розуміння її змісту та визначення основних засад. Конституційні засади лягли в основу формування принципів медіації, а принципи Конституції України визначили рамки її удосконалення. Опрацьовані доктринальні джерела свідчать про те, що існує ряд не закріплених законодавчо принципів, які лежать в основі медіації, наприклад: транспарентність, відповідальність сторін медіації, гнучкість, неформальний характер процедури примирення, змагальність.

Отже, на наш погляд, варто зазначити, що результат процедури медіації в більшості залежить від особистісних і професійних якостей особи медіатора, від рівня готовності до її проведення учасників медіації та від ступеня конфліктної ситуації, яку потрібно розв'язати.

Закон гарантує медіатору захист від допиту як свідка у справі (провадженні) щодо інформації, яка стала йому відома під час підготовки до медіації або її проведення.

Також у статті 7 визначено принцип нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, суть якого полягає в тому, що під час проведення медіації, медіатор повинен бути нейтральним у ставленні до сторін та незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб.

З метою гарантування вищезазначеного принципу, наголошено, що медіатор не може:

1) суміщати функцію медіатора з функцією іншого учасника медіації в одному конфлікті (спорі);

2) надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо прийняття рішення по суті конфлікту (спору);

3) приймати рішення по суті конфлікту (спору) між сторонами медіації;

4) бути представником або захисником будь-якої зі сторін у досудовому розслідуванні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні в конфлікті (спорі), у якому він є чи був медіатором.

Будь-яке втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та підпорядкування, громадських об'єднань, посадових та службових осіб, фізичних осіб під час підготовки та проведення медіації забороняється. Медіатор має бути неупередженою особою, яка допомагає сторонам конфлікту (спору) здійснювати комунікацію, досягати порозуміння та проводити переговори.

Медіатор має право лише надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо порядку проведення медіації та фіксування її результатів.

Також у статті 8 Закону передбачено принципи самовизначення та рівність прав сторін медіації. Цим принципом визначено можливість сторін медіації самостійно обирати медіатора (медіаторів) та/або суб'єкта, що забезпечує проведення медіації, а також можливість сторін медіації самостійно визначати перелік питань для обговорення, варіанти врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації, строки та способи її виконання, інші питання щодо конфлікту (спору) та проведення медіації. Інші учасники медіації можуть надавати консультації та рекомендації сторонам медіації, але рішення приймається виключно сторонами медіації.

Якщо стороною медіації є неповнолітня особа, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності.

Якщо стороною медіації є особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності.

Медіація проводиться на засадах рівності сторін. Сторонам медіації має бути надано рівні можливості під час проведення медіації. Зобов'язання медіатора повинні бути однаковими стосовно всіх сторін медіації [12, с. 56–60].

На основі вищезазначених узагальнень вважаємо за доцільне запропонувати власне визначення конституційних принципів медіації, які варто розглядати як систему ідей, норм та основних засад, що визначені в Конституції України й поглиблено відбиті відображені в Законі України «Про медіацію» та в інших галузевих нормативних актах.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити декілька висновків. По-перше, принципи Конституції України є головними основними засадами, початковими ідеями, а також основними нормами, які мають найвищу юридичну силу. Конституційним принципам надається пріоритет у застосуванні. Вони є основою для формування норм у різних сферах суспільних відносин і виступають джерелом становлення принципів медіації. По-друге, з урахуванням проведеного нами аналізу норм кримінального, цивільного, сімейного та адміністративного законодавства України було виокремлено принципи проведення медіації в кожній галузі з урахуванням конституційних засад та принципів медіації. По-третє, науковці розглядають низку класифікацій та визначень конституційних принципів та по-різному тлумачать принципи медіації. Крім того існує ряд не закріплених законодавчо принципів, які лежать в основі медіації, наприклад: транспарентність, відповідальність сторін медіації, гнучкість, неформальний характер процедури примирення, змагальність. По-четверте, конституційні засади лягли в основу формування принципів медіації, а принципи Конституції України визначили рамки її удосконалення. Нами пропонується власне визначення конституційних принципів медіації як систему ідей, норм та основних засад, що визначені в Конституції України й поглиблено відбиті відображені в Законі України «Про медіацію» та в інших галузевих нормативних актах. Конституційні принципи медіації, на наш погляд, відображають основні засади Конституції України. Дослідження конституційних принципів медіації потребує постійного переосмислення та нових підходів оцінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сучасний словник іншомовних слів / уклад. Л. І. Нечволод. Х. : Торсінг плюс, 2009. 768 с.
1. Адамантис С. Медіація в Україні: «за» та «проти». Юрист & Закон. 2011. № 42. URL: https://web.archive.org/web/20220309055347/http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/EA002546.html
2. Єрмоєнко Г. Перспективи розвитку медіації в Україні. Інформаційний ресурс «Українського центру медіації». URL: <https://ukrmediation.com.ua/ua/korysna-informatsiia/materialy/u-vilnomu-dostupi/1593>.
3. Коренюк А. Роль медіації в системі ювенальної юстиції. *Публічне право*. 2019. № 4(36). С. 119–124. DOI: <http://doi.org/10.37374/2019-36-13>.
4. Подковенко Т. Медіація як один з альтернативних способів вирішення спорів та її вплив на правову культуру суспільства. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 1(17). С. 11–16. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/34130/1/%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>
5. Оніщенко Н. М. Проблеми поняття, сутності та природи права. *Юрист України – Lawyer of Ukraine*. 2011. № 2. С. 5–10. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/uy_2011_2\(15\)_1](http://nbuv.gov.ua/UJRN/uy_2011_2(15)_1)
6. Колодій А.М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 42–46.
7. Конституційне право України / за ред. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2002. С. 62.
8. Лисенков С.Л., Коваль О.А. Принципи права та їх відображення в Конституції України. *Науковий вісник Української академії внутрішніх справ*. 1998. № 2. С. 20.
9. Прытика Ю.Д. Зміст та класифікація принципів медіації. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2010. № 10. С. 86–92.
10. Закон України «Про медіацію» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
11. Деркач В.В. Конституційно-правове забезпечення розвитку медіації в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2023. №1. С. 56–60. DOI: <http://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2023.11>

REFERENCES:

1. Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv (2009) [Modern dictionary of foreign words] / uklad. L. I. Nechvolod. Kh.: Torsinh plus. 768 s. [in Ukrainian]
2. Adamantis, Ye (2011). Mediatsiia v Ukraini: “za” ta “proty” [Mediation in Ukraine: “for” and “against”] Yuryst & Zakon. № 42. URL: https://web.archive.org/web/20220309055347/http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/EA002546.html [in Ukrainian]
3. Ieromenko, H. Perspektyvy rozvytku mediatsii v Ukraini [Prospects for the development of mediation in Ukraine] *Informatsiyni resurs “Ukrainskoho tsentru mediatsii”*. URL: <https://ukrmediation.com.ua/ua/korysna-informatsiia/materialy/u-vilnomu-dostupi/1593> [in Ukrainian]
4. Koreniuk, A. (2019). Rol mediatsii v systemi yuvenalnoi yustytzii [The role of mediation in the juvenile justice system] *Publichne pravo*. № 4(36). С. 119–124. DOI: <http://doi.org/10.37374/2019-36-13> [in Ukrainian]
5. Podkovenko, T. (2019). Mediatsiia yak ody z alternatyvnykh sposobiv vyrishennia sporiv ta yii vplyv na pravovu kulturu suspilstva [Mediation as one of the alternative methods of dispute resolution and its impact on the legal culture of society] *Aktualni problemy pravoznavstva*. Vyp. 1(17). С. 11–16. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/34130/1/%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf> [in Ukrainian]
6. Onishchenko, N.M. (2011). Problemy poniattia, sutnosti ta pryrody prava [Problems of the concept, essence and nature of law] *Yuryst Ukrainy – Lawyer of Ukraine*. № 2. С. 5–10. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/uy_2011_2\(15\)_1](http://nbuv.gov.ua/UJRN/uy_2011_2(15)_1) [in Ukrainian]
7. Kolodii, A.M. (2012). Pryntsy py prava: heneza, poniattia, klasyfikatsiia ta realizatsiia [Principles of law: genesis, concept, classification and implementation]. *Almanakh prava*. Vyp. 3. С. 42–46 [in Ukrainian]
8. Konstytutsiine pravo Ukrainy (2002) [Constitutional law of Ukraine] / za red. Yu. M. Todyky, B. S. Zhuravskoho. Kyiv : Vydavnychiy dim «In Yure». С. 62 [in Ukrainian]
9. Lysenkov, S.L., & Koval, O.A. (1998). Pryntsy py prava ta yikh vid obrazhennia v Konstytutsii Ukrainy [Principles of law and their defense against insults in the Constitution of Ukraine] *Naukovyi visnyk Ukrainskoi akademii vnutrishnikh sprav*. № 2. С. 20. [in Ukrainian]
10. Prytyka, Yu. (2010). Zmist ta klasyfikatsiia pryntsy piv mediatsii [Content and classification of mediation principles] *Biuletyn Ministerstva yustytzii Ukrainy*. № 10. С. 86–92 [in Ukrainian]
11. Zakon Ukrainy “Pro mediatsiiu” [Law of Ukraine “On Mediation”] [Elektronnyi resurs] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> [in Ukrainian]
12. Derkach, V.V. (2023). Konstytutsiino-pravove zabezpechennia rozvytku mediatsii v Ukraini [Constitutional and legal support for the development of mediation in Ukraine] *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, (1), С. 56–60. DOI: <http://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2023.11> [in Ukrainian]